

Plattegrondje

Vondel situeerde zijn stuk in het middeleeuwse Amsterdam van rond 1300. Maar hij 'sjoemelde' een beetje, in die zin dat hij de stad wel ietsje groter maakte – een beetje meer richting het Amsterdam uit Vondels eigen eeuw, de 17de. Bovendien maakte hij de Schreierstoren onderdeel van Gijsbrechts kasteel, historisch ook niet echt correct. Lekker puzzelen dus. Deze plattegrond uit (1482) komt in de buurt.

Gijsbrecht van Amstel (Mark Rietman), heer van Amsterdam, die de stad probeert te verdedigen tegen de sluwe vijandige macht.

Klaeris van Velzen (Fockeline Ouwerkerk), abdis, is bereid te sterven voor haar belageerde klooster.

Arend (Daan Schuurmans), blijft zijn broer Gijsbrecht trouw. Hij moet zijn strijdvardigheid bekopen met de dood.

Diederick van Haerlem (Reinout Scholten van Aschat), maarschalk en motor achter de samenzwering tegen Gijsbrecht en Amsterdam.

Reien (voordragster van gedichten tussen de scènes) en bode (Marisa van Eyle). Zij vertelt van de gruweldaden van de vijand.

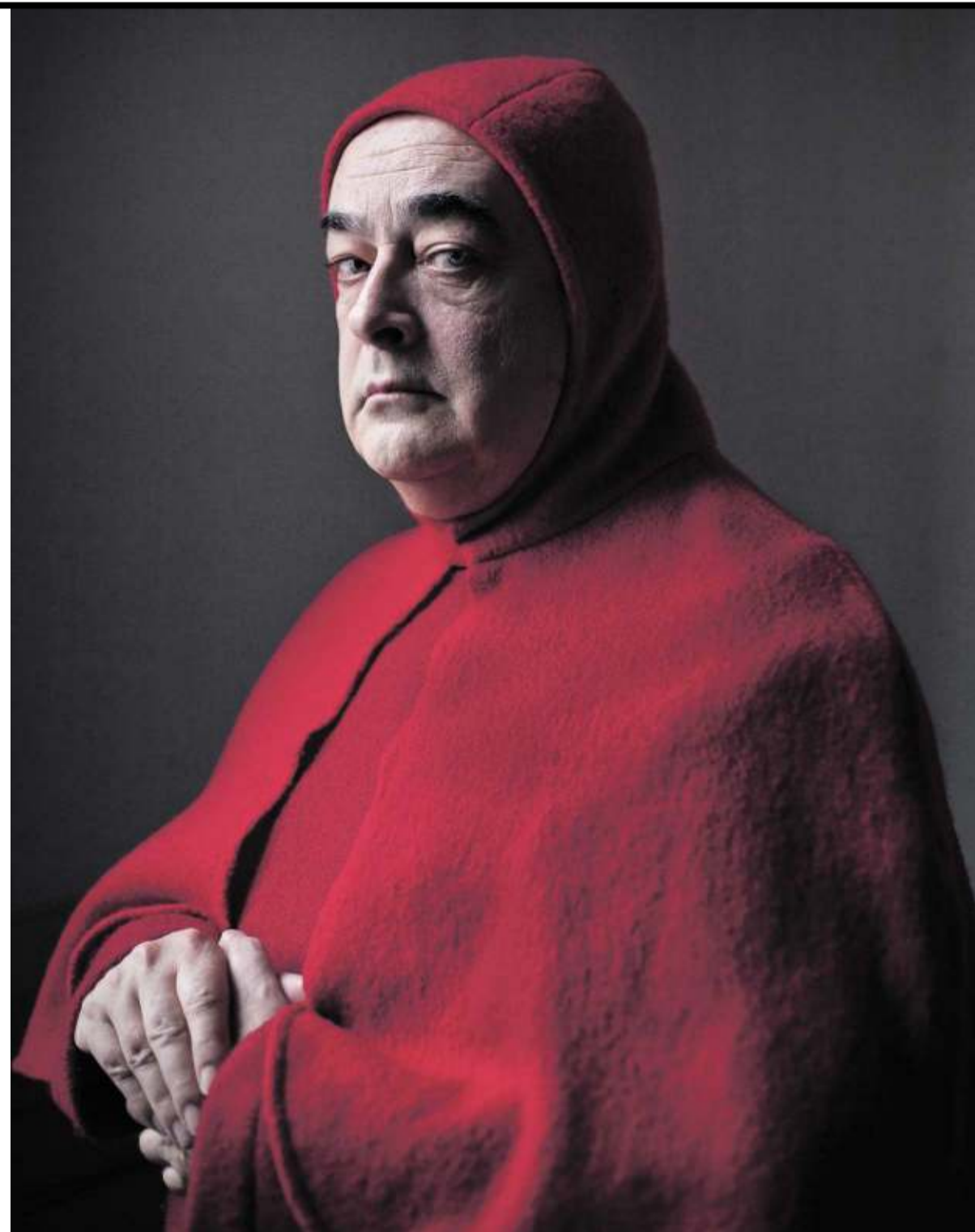
Vosmeer (Bart Klever), doet zich voor als overloper, maar blijft listig actief als spion voor de belegeraar.

Badeloch (Carine Crutzen), de liefhebbende en doortastende echtgenote die haar man Gijsbrecht tot vluchten probeert te bewegen.

Willem van Egmond (Leander de Rooij), veldheer van de vijandige troepen, strijdmaker van Diederick van Haerlem.

Willebrord (Paul Hoes), vader van het Karthuizerklooster. Willebrord meent te weten dat de vijand zich heeft teruggetrokken na een interne strijd, maar ook hij is hierin op het verkeerde been gezet.

→ Vervolg van pagina V3

lander, is. Ik denk dat het luisteren naar *Gijsbrecht* de mensen, zonder dat ze het beseffen, terugvoert naar waar we vandaan komen. Het was in zijn tijd dat de Nederlandse taal werd gevormd. 'Bij ons in Den Haag liep het zo storm dat we matinee- en avondvoorstellingen deden. Achter elkaar. De publieksstromen kruisten elkaar. Dat maakt het toneel levend! Zwaar voor de spelers? Hou toch op! We zijn met z'n allen versuft, het is slapt van de Nederlandse theatermakers die hun oor laten hangen naar de algemene mening dat de *Gijsbrecht* moeilijk zou zijn. 'Een bijzonder spannend en actueel geschiedverhaal, waarbij de karakterzwaarte van Gijsbrecht contrasteert met de doortastendheid van zijn vrouw Badeloch', aldus een recensent over Croisets encensering waarin Gees Linnebank en Marie Louise Stehns speelden. Anderen brengen voorgangers in herinnering, met coryfeeën als Ellen Vogel, Han Bentz van den Berg, Ank van der Moer. Croiset: 'Wat je zou moeten doen: elk jaar een ander de opdracht

geven om de Gysbrecht te maken. Op die manier zorgen dat het levendig is.'

Later die middag klinkt het in een Coffee Company op de Haarlemmerdijk:

De vijand, zonder dat wij redding durfden hopen, is, zonder slag of stoot, van zelf snel afgedropen. Mijn broeder jaagt hen na, zij nemen reeds de wijk, En vlugten haastig langs den Harelemmerdijk.

Bo Tarenskeen kent het uit zijn hoofd, terwijl het toch ook al weer een jaar of vier geleden is dat hij *Gijsbrecht* 'deed' tijdens zijn Brusselse regioopleiding. Snel loopt hij virtueel de locaties af: Haarlemmerdijk dus, ook de Schreierstoren, Karthuizerklooster, de stadswallen, het IJ en nog zo wat plekken die erin voorkomen. 'Ik zat op dat moment al twee jaar in Brussel en ik denk dat ik Amsterdam miste', veronderstelt hij als een van de redenen voor de keuze van het stuk, als 26-jarige maker in spé. 'Een bezwering van je heimwee. Je bent afgesneden van je plek, en dus kies je

partijen, door populistische retoriek is 't besmet, en dat is jammer. 'Ik heb het als een soort huiskamerdrama gemaakt. Met drie spelers en een prachtig uitzicht over Brussel. Ik dacht eerst: dit gaan we verliezen van de stad. Maar juist omdat die tekst zo ontzettend sterk is, en staat als een gebouw, ging dat een mooie werking aan met elkaar.'

Het blijft puzzelen, zegt regisseur Jaap Spijkers tijdens de repetities van Het Toneel Speelt. 'Meteen in het begin moeten er een hoop door één deur: Vondeltaal. De plek: waar zijn we. Wanneer. Wie is wie. Het beste is primair te kiezen voor de taal, dat weet ik zeker. Niet heftig gaan handelen gelijk.'

'Toen ik eraan begon – te lezen – dacht ik: wat een dun stapeltje! Een lang stuk is het niet. Ja, kijk, Mengelberg heeft het ooit met het Concertgebouwwerk gedaan. Er zaten grote orkeststukken tussen, ik geloof dat het in totaal vijf uur duurde. Hij had ook de reien georkestreerd.' De reien, reyen bij Vondel, zijn koorgeelten tussen de bedrijven die oorspronkelijk ook gezongen werden. Vondel was nogal dol op de antieken en baseerde zijn *Gijs* op de Ae-

neis van Vergilius (waarbij Amsterdam een vergelijkbare slag wordt toegebracht als Troje, met een bin-

nengesmokkelde boot genaamd 't Zeepaerd). De rey past op die manier in het plaatje. Het Toneel Speelt heeft drie van de vier koren vervangen door gedichten van Willen Jan Otten. Om een en ander een tikje minder museaal te maken, en om met deze verzen te benadrukken dat het gaat om kerstavond waarop de verschrikkingen plaats hebben – waardoor je duidelijk krijgt dat de overagressieve schending van kerk en burgers een extra lading heeft. De nieuwe reien worden gespeeld door één actrice: Marisa van Eyle.

Spijkers: 'Ik kies voor een sec beeld. Alle stof weg. Geen gedoe met schilpen en ridderkleden. Op de tekst spelen. Het zijn aria's. De taal is de muziek. Hier spreekt iemand; daar staat iemand te luisteren. Geen realisme, geen naturalisme. Je moet het heldere, grote verhalen laten zijn. En in de overgangen tussen de scènes heb je pas ruimte om iets naar je hand te zetten.'

Het voorbeeld – dat tijdens de scènes vaak te zien is – is de beeltenis van dat andere hoofdpersonage: (de plattegrond van) Amsterdam in 1300. Mark Rietman: 'Een beetje banaal

neis van Vergilius (waarbij Amsterdam een vergelijkbare slag wordt toegebracht als Troje, met een bin-

ADVERTENTIE

Geschenk uit de hemel

Nu open

RIJKS MUSEUM AMSTERDAM

PHILIPS BankGiroLoterij ING

misschien, maar ik vind het leuk: je bent écht in Amsterdam! Alles is er nog eigenlijk! Met de stad zal het

ADVERTENTIE

SIR STANLEY SPENCER

15 januari 2012

LAATSTE WEKEN!

EEN VAN DE HIGHLIGHTS VAN HET NAJAAR

KUNSTHAT ROTTERDAM

www.kunsthathat.nl

heel slecht aflopen, maar Gijsbrecht zal niks overkomen – zo wordt het voorspeld, en zo gaat het. Hij laat zich overreden de stad te verlaten, al is dat pas helemaal aan het eind. Gijsbrecht draait een beetje door. Ik vind het wel mooi om dat mechanisme te laten zien: door de macht die hij heeft, maakt hij fouten. Zijn trots is gekrenkt. Ik vergelijk het wel eens met het verlies van Balkenende, die kreeg iets verongelijks. Dat is Gijsbrecht niet vreemd.

'Vondel heeft in die zin iets jongensachtigs: ik zie hem zo op zijn zolderkamer zijn held allerlei groots toedien. Maar soms ook zweet het kneuterige er doorheen. Het is af en toe ook heel charmant gepruts. Terwijl, zeker in het tweede deel, is hij echt op dreef. Hij kan de gruwelijkste verhalen vertellen, heel plastisch, hij durft. Wild! Vondel wilde Amsterdam echt een verhaal geven van Griekse proporties.'

Gijsbrecht van Amstel door Het Toneel Speelt gaat op 1 januari in première in de Stads-schouwburg Amsterdam. Tournee t/m 18 februari. hettoneelspeelt.nl

Column

SYLVIA WITTEMAN

Ijsbaan

Maar liefst 500 vierkante meter ijs!', pochte de site van het winterfestival. Voor een schaatsbaan waarop de complete Amsterdamse jeugd haar vakantieverveling komt bestrijden is dat aan de krappe kant, zeker als het merendeel oude keukenstoelen meebrengt ter ondersteuning. Toch schuifelden mijn kinderen vol goede moed het ijs op, zodat ik op mijn gemak de rest van het festival kon bekijken. Ook hier greep het fenomeen 'wildbreien' onbelemmerd om zich heen, zag ik: zelfs de fietsstallingen waren voorzien van deze textielvariant van graffiti. Een meisje zat in een hoekje een mintgroen-roze gestreept vestje voor haar pluchen zeehond te breien, terwijl haar peuter-broertje handenvol glitter over het geheel strooide. Intussen draaide het 'kleinste reuzenrad ter wereld' lustig rond, er waren poffertjes, erwtensoep, vage stalletjes met muffe tweedehands kleren, en opgewekte sjekrokers die glühwein kookten in roestige braadpannen. Het geheel werd overspoeld met allerlei fijne oude muziek. Volop gezelligheid, kortom.

'Kom op Karima, doe niet zo stom!', hoorde ik een kinderstem roepen. Op een bankje naast de ijsbaan zaten twee meisjes van een jaar of 10. Het ene, een blozende blonde, hielp haar vriendin, een bleek, streng gehoofdde muisje, met schaatsen aantrekken. 'Ik vind het zo eng...!', piepte het muisje. Een bril droeg ze ook nog, zodat er van haar gezicht maar weinig te zien was. Met haar enkellange donkere jurk en die tot de kin dichtgebonden doek leek ze op een bang nonnetje.

'Ik durf niet...!', zei ze nog eens. Maar ze keek intussen verlangend naar de schaatsende mensenmassa. 'Je leert het zo hoor!', zei de blonde meid. Kordaat trok ze haar kameraadje overeind, dat besmukte giljetjes slaakte, maar zich toch liet meevoeren.

Daar stonden ze op het ijs. 'Hier, hou mijn arm vast', zei de blonde. Kijk, nou doe je gewoon zo...!', ze liet één voet naar voren glijden, waarbij ze haar vriendin meetrok. Die kwam onmiddellijk gillend ten val op het natte ijs. Toen ze moeizaam overeind was gekrabbeld, zei ze sip: 'Zie je nou wel...'

Kordaat trok ze haar kameraadje overeind, dat besmukte giljetjes slaakte, maar zich toch liet meevoeren

De blonde greep haar arm en zei voorzichtig: 'Je hebt ook niet echt een handige jurk aan, Kariem.' Karima keek bedrukt van haar lange gewaad naar de spijkerbroek van de blonde en zei niks. De blonde trok nu het elastiekje uit haar eigen paardensartaar tevoorschijn, zodat haar glanzende haar over haar rug goldde, en begon die onhandige jurk op te hijsen. Er kwamen dunne beentjes tevoorschijn, in een dikke maillot met hartjes. 'Niet doen...!', piepte Karima. Ze keek angstig om zich heen. 'Een klein stukje maar', suste de blonde. Handig maakte ze met het elastiekje een dikke knoop opzij in de jurk, die vervolgens even boven de knie bleef hangen. 'Kom op, daar gaan we weer!', riep ze opgewekt.

En ja hoor, daar gingen ze. Gearmd. Eerst nog wat onzeker, maar tóch: ze kwamen vooruit. Al gauw zwierde het hoofdhoekje vrolijk naast het blonde haar.

De meisjes gierden van de lach, Julie Andrews juichte *My favorite things* over de stampvolle ijsbaan, het rook overal heerlijk naar worst: ik voelde mij hoopvol gestemd jegens de mensheid in het algemeen en de vriendschap der volkeren in het bijzonder; al sloeg dat waarschijnlijk nergens op en wist ik zeker dat het gauw weer óver zou gaan.

